

ПАЗАРЪТ НА ВЪЗДУХОПЛАВАТЕЛНИТЕ УСЛУГИ У НАС

Тонко Петков, Валентина Станева

ivt.petkov@tea.bg; valiastaneva@abv.bg

*Институт по въздушен транспорт., ВТУ Т.Каблешков, София
БЪЛГАРИЯ*

Резюме: В доклада върху данни за последните десет години се разглеждат и анализират натуралните показатели на въздухоплавателните услуги, които формират съответния пазар у нас. Дадена е и остойностена оценка на този пазар.

Ключови думи: въздухоплавателни услуги, , пазар

Най-общо пазарът на въздухоплавателните услуги обхваща няколко в една или друга степен взаимосвързани продукти основните от които са: превоз на пътници; обслужване на пътниците в летищата; превоз на товари; аеронавигационно обслужване; използване на летищата за излитане и кацане; наземно обслужване в летищата. Тук първоначално ще

разгледаме капацитета (обема) на потреблението на основните продукти в натурално изражение, а в последствие ще направим опит за остойностяване на пазара.

Натуралните показатели, свързани с пазара на основните въздухоплавателни услуги у нас за последните десет години са дадени в табл. 1.

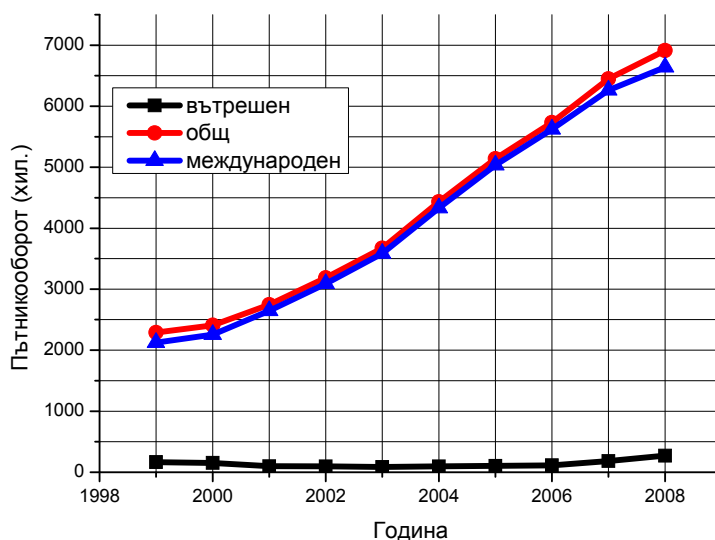
Таблица 1. Натурални показатели, свързани с пазара на основните въздухоплавателни услуги у нас

		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ОБЩОСНИ ДАННИ	Пътникооборот, хил. пътн.	2125.3	2255.4	2644.5	3089.9	3586.9	4333.6	5035.2	5619.6	6263	6639.5
	в т.ч.	165.5	154.7	102.1	95.3	88.2	98.7	105.7	112.2	182.3	272.4
	по вътрешни линии										
	по международни линии	1956.8	2093	2538.2	2987.4	3486.2	4222.3	4916.1	5493	6060.7	6346.1
	• редовни	1133	1051.5	1025.4	1105.5	1229.4	1476.5	1761.2	2227.9	2952.1	3469.5
	• нередовни	823.8	1041.5	1509.4	1881.5	2256.7	2745.8	3154.8	3265.1	3108.6	2876.6
	Други, хил.пътн.	3	7.5	4	7	10.3	12.6	13.4	13.5	20	20.9
	Товарооборот, т.	17214	18209	13204	14969	15485	17947	17723	18468	21519	21497
	Самолетни движения излитане-кацане, бр.	39486	46112	40075	44546	45743	56212	63929	75286	84346	86392
	В т.ч.										
	по вътрешни линии	9021	8751	5803	4155	2997	2837	3068	3855	5348	6391
	по международни линии	26892	26093	26857	30214	35170	42195	48223	55250	57049	60588
	за товари и поща	2259	2189	1960	2885	2970	2700	2817	2982	3167	3421
	други	4316	9079	5455	7292	4606	8480	9821	13168	18782	15992
	Прелитащи въздухоплавателни средства, хил.бр.	339.7	313.0	321.3	327.2	319.1	306.6	340.2	340.0	454.4	490.0

1. Пътникооборот

Българският пазар на превоза на пътници оценяваме чрез пътникооборотта през нашите международни летища. Видно от таблица 1 и илюстрацията на фиг. 1 е, че пътникооборотът на пътниците по вътреш-

ни линии съставлява твърде малка част от общия пътникооборот. В натурално изражение става дума за годишен пътникооборот от 90 до 270 хил. или средно от около 140 хил. пътници годишно.

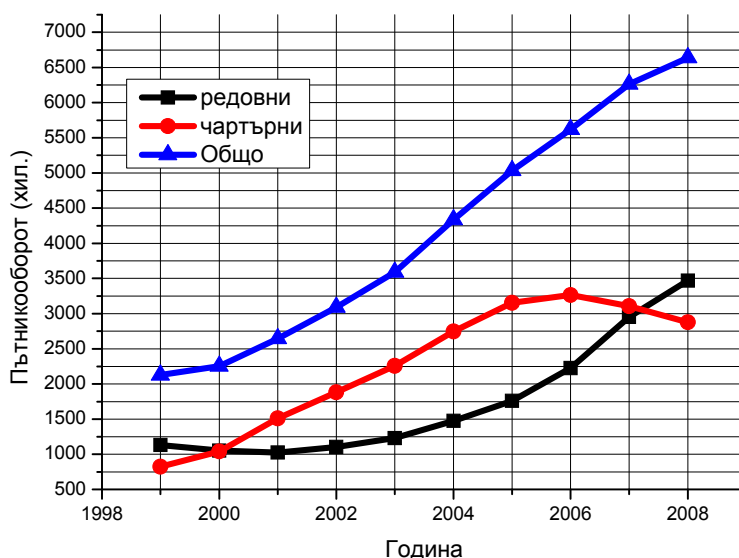

Фиг.1. Пътникооборот през международните летища

В относително изражение делът на вътрешния пътникооборот от общия пътникооборот съставлява за периода 1999-2008 г средно 3,7% като от максимумът от 7,8% през 1999 г дос-

тига минимум от 2% през 2006 г и след това нараства до 4,1% през 2008 г.

Динамиката на движения на международния пътникооборот можем да проследим в таблица 1 и на фигури 1 и 2.

Фиг. 2. Пътникооборот по международни линии

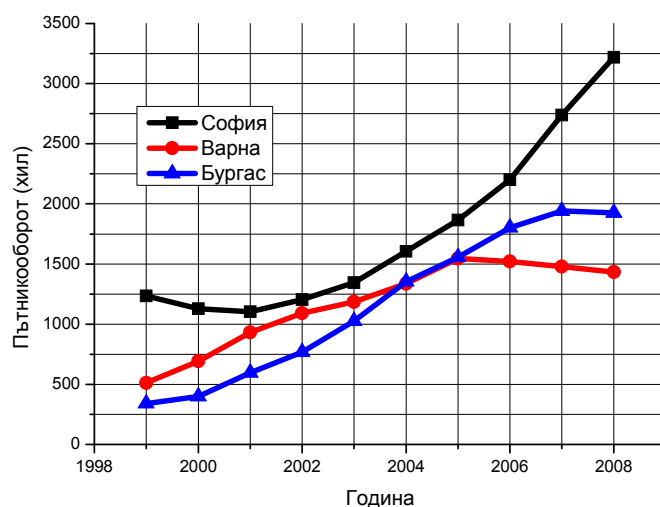
В разглеждания период се наблюдава ясен тренд на нарастване на пътничкооборота по международни линии, който от 1956,8 хил. през 1999 г. достига до 6346,1 хил. през 2008 г. Това е нарастване от около 3,2 пъти. В натурално изражение в периода 1999-2008 г. средното годишно нарастване на пътничкооборота е било 487,7 хил. пътници като минимумът на нарастването е бил през 2000 г. (136,2 хил.пътници) а максимумът е бил през 2004 г. (736,1 хил.пътници). Към 2005 г. се достига насищане и започва спад на годишния размер на нарастването. Интерес представлява разрезът редовни /чартърни превози. Данните в този разрез са дадени в таблица 1 и илюстрирани графично на фиг.2. В периода 1999-2006 г. се наблюдава положителен тренд на нарастване на размера на чартърния пътничкооборот през международните летища. При това, от 823,8 хил. през 1999 г. през 2006 г. този пътничкооборот достига 3265,1 хил., или нараства близо четири пъти, след което следва спад до равнище от 2876,6 хил. през 2008 г. В същото време размерът на пътничкооборота при редовните превози от едно средно равнище през периода 1999-2002 г. от около 1080 хил. за-

почва да нараства, достигайки през 2008 г. 3469,5 хил. (нарастването е около 3,2 пъти).

Разпределение на пазара на пътници между летищата

В таблица 2 са дадени основните натурални показатели за международните ни летища, а на фиг.3 е дадена графична илюстрация за пътничкооборота през основните международни летища у нас. Наблюдава се значителен ръст на пътничкооборота от началото на разглеждания период и достигане на насищане при летищата Варна (от 2005 г.) и Бургас (от 2007 г.).

Средногодишния пътничкооборот през летище София за разглеждания период е бил около 1765 хил. пътници. След 2001 г. на летище София средногодишното нарастване на пътничкооборота е 264 хил. пътници с годишен максимум на нарастването спрямо предходната година от 573 хил. пътници (2007 г.). Общото нарастване за периода 1999-2008 г. е 2,6 пъти. За летище Варна общото нарастване на пътничкооборота през същия период е 2,8 пъти, а за летище Бургас-5,67 пъти.

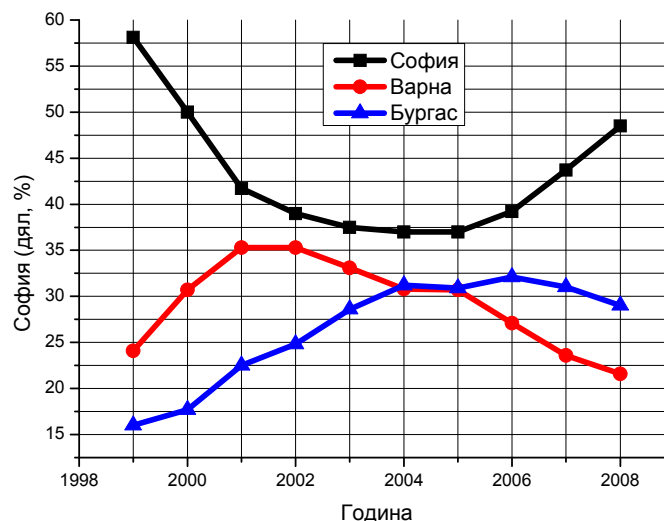
Фиг. 3. Пътничкооборот през основните международни летища

В таблица 3 и фиг. 4 е дадена динамиката на разпределение на относителния дял на пътничкооборота през основните международни летища спрямо общия пътничкооборот. Данните от таблица 2 в съпоставка с данните от таблица 1 свидетелстват, че: през летище София за разглеждания период се реализира средно 42,4 %; през летище Бургас съответно 28,1 %;

през летища Варна-28,2% и през летище Пловдив около 1,2% от общия пътничкооборот в страната. Минималният годишен дял от пътничкооборота за летище София е бил 37% (през 2004-2005 г.), а максималният-58,1% през 1999 г. През 2008 г. делът е 48,5%.

Таблица 2. Натурални показатели, свързани с пазара на основните въздухоплавателни услуги на международните летища у нас

ЛЕТИЩЕ СОФИЯ	Показател \ Година	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	Пътникооборот, хил. пътн.	1235.2	1127.6	1103.8	1204.9	1346.3	1605.5	1866.7	2200.9	2738.2	3219.9
	в т.ч. вътрешни линии	92.8	78.1	52	47.9	44.4	48.5	53.8	56.5	91.9	137.2
	по международни линии	1139.4	1043.6	1049.7	1151.1	1291.9	1546.1	1802	2133.3	2633.1	3069.5
	• редовни	1097.2	1009.1	1000.8	1103.1	1228.9	1446.7	1691	2000.8	2482.2	2880.2
	• нередовни	42.2	34.5	48.9	48	63	99.4	111	132.5	150.9	189.3
	други	3	5.8	2.1	5.7	9.9	10.9	10.9	11.1	13.2	13.2
	Товарооборот, т.	12378	11036	10381	12482	13461	14472	14725	15241	17392	18294
	Самолетни движения, хил.	25178	24785	21860	24211	25517	28700	32188	38119	43005	48626
ЛЕТИЩЕ ВАРНА	Показател \ Година	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	Пътникооборот, хил. пътн.	511.8	691.7	932.5	1090.7	1186.3	1337.1	1546.9	1522.6	1478.1	1432.7
	в т.ч. вътрешни линии	57.9	67.5	48.1	45.4	41.5	47.6	49.7	54.2	79.1	119.4
	по международни линии	453.9	624.2	884.4	1045.3	1144.8	1289.6	1496.2	1468.4	1399	1313.2
	• редовни	0	0	0	0	0	18	64.3	133.8	351.8	335.4
	• нередовни	453.9	624.2	884.4	1045	1144.8	1271.6	1431.9	1334.6	1047.3	977.8
	други	-	-	-	-	-	-	-	-	0.9	-
	Товарооборот, т.	0	-	160	85	0	136.2	0	285	149.8	1004
	Самолетни движения, хил.	9030	9425	9549	9006	10107	11277	13616	14721	14971	15129
ЛЕТИЩЕ БУРГАС	Показател \ Година	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	Пътникооборот, хил. пътн.	339.3	398.4	595.8	767.5	1026.1	1352.9	1556.1	1802	1941.3	1925.3
	в т.ч. вътрешни линии	14.7	9	2.0	1.9	1.9	2.6	2.2	1.5	11.3	15.1
	по международни линии	324.6	389	592.4	765.6	1024.2	1350.3	1553.4	1800	1926.3	1905.6
	• редовни	32.8	36.4	24.6	-	-	10.7	4.3	93.3	114	252.2
	• нередовни	291.8	352.6	567.8	765.6	1024.2	1339.6	1549	1706.7	1812.3	1653.4
	други	-	0.4	1.4	-	-	-	0.5	0	3.7	4.6
	Товарооборот, т.	3421	56	160.5	925	635	899	122	405	2051	1338
	Самолетни движения, хил.	3048	5528	5964	6708	8963	11199	12496	14429	16114	16868
ЛЕТИЩЕ ПЛОВДИВ	Показател \ Година	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	Пътникооборот, хил. пътн.	38.8	37.7	8.1	26.6	27.4	37.8	66.2	93.2	104.1	61.2
	в т.ч. вътрешни линии	0.1	0.1	0	0.1	0	0	0	0	0	0.6
	по международни линии	38.7	36.2	8	25.2	25.2	36	64.2	90.8	101.9	57.5
	• редовни	3.0	6	0	2.4	0.5	1.1	1.6	0	4.1	1.7
	• нередовни	35.7	30.2	8	22.7	24.7	34.9	62.6	90.8	97.8	55.8
	други	-	1.4	0.1	1.3	0	1.8	2	2.4	2.2	3.1
	Товарооборот, т.	402.3	682.1	103.5	817.4	1256	2138	2276	2126	1867.2	666.3
	Самолетни движения, хил.	736	1518	132	975	924	1277	1598	2018	1990	1702
ЛЕТИЩЕ ГОРЯХ.	Показател \ Година	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	Пътникооборот, хил. пътн.	0.2		0.336	0.2	0.8	0.3	0.3	0.5	0.3	0.4
	в т.ч. вътрешни линии	0		0	0	0.4	-	0	0	0	0.1
	по международни линии	0.2		0.336	0.2	0	0.3	0.3	0.5	0.3	0.3
	• редовни	0		-	0	0	0	0	0	0	0
	• нередовни	0.2		0.336	0.2	0	0.3	0.3	0.5	0.3	0.3
	други	-		0		0.4	-	0	0	0	0
	Товарооборот, т.	1013	6435	2399	660	133	302	600	411	59	195
	Самолетни движения, хил.	1494	4856	2570	3646	232	3759	4031	5999	8266	4067

Фиг. 4. Дял на пътничкооборота през основните международни летища

Таблица 3. Дял на пътничкооборота през основните международни летища в %

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Летище София	58.1	50	41.7	39	37.5	37	37	39.2	43.7	48.5
Летище Варна	24.1	30.7	35.3	35.3	33.1	30.8	30.7	27.1	23.6	21.6
Летище Бургас	16	17.7	22.5	24.8	28.6	31.2	30.9	32.1	31	29

Пазарен дял на българските превозвачи

Анализ на динамиката на разпределение на делът на българските превозвачи в пазара на превозените пътници до и от международните летища е даден в таблица 4 (по данни на

Асоциацията на българските авиокомпани).

На фиг. 5 е дадена графична илюстрация на данните.

Таблица 4. Дял на българските превозвачи на пазара на превозените пътници до и от международните летища в Република България.

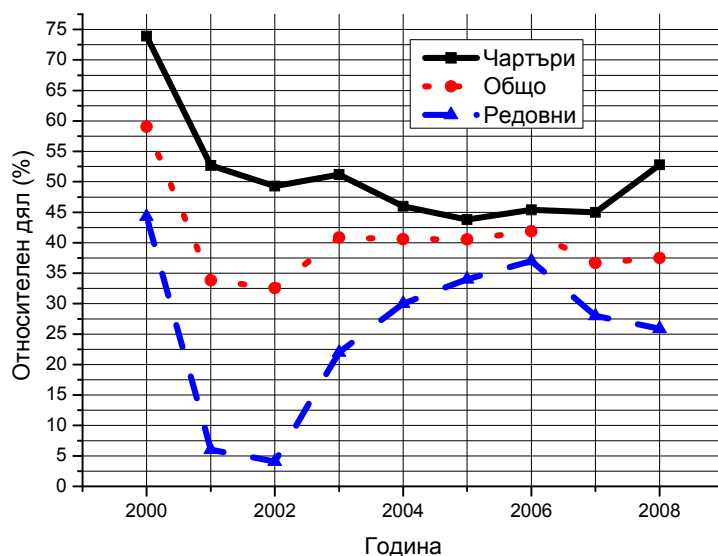
година	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Пътничкооборот редовни дял, %	44.3	6.05	4.07	22	30	34	37	28	25.9
Пътничкооборот чартъри. дял, %	73.9	52.7	49.3	51.2			45.4	45	52.8
Пътничкооборот общо, дял, %	59.03	33.82	32.58	40.87	40.57	40.54	41.9	36.7	37.5

Анализът на данните от таблица 4 и фиг. 5 ни дава следните резултати. Пазарният дял на българските превозвачи от общия пътничкооборот на международни пътници през международните летища у нас за периода 2000-2008 г е 39,6%. Предишни анализи [2] показват, че до 1998 г вкл. делът на българските превозвачи от общия пътничкооборот на международни пътници през международните летища у нас е бил около 63%. Естествената причина за намалението на този дял е либерализацията с практическото премахване на регулирането на пазара от държавата. Съответ-

ният пазарен дял за редовния пътничкооборот за периода 2000-2008 г е средно 27,3%, а за чартърния пътничкооборот е средно 49,3 %. Значителното намаляване на дела на българските превозвачи на пазара на редовните превози през 2001-2002 г. се дължи на проблемите, свързани с прекратяване на дейността на основния дотогава български превозвач авиокомпания «Балкан».

При условие, че на пазара не се появят български нискотарифни превозвачи, можем да очакваме продължаваща тенденция към

намаляване на дела на българските превозвачи на пазара на редовните превози.

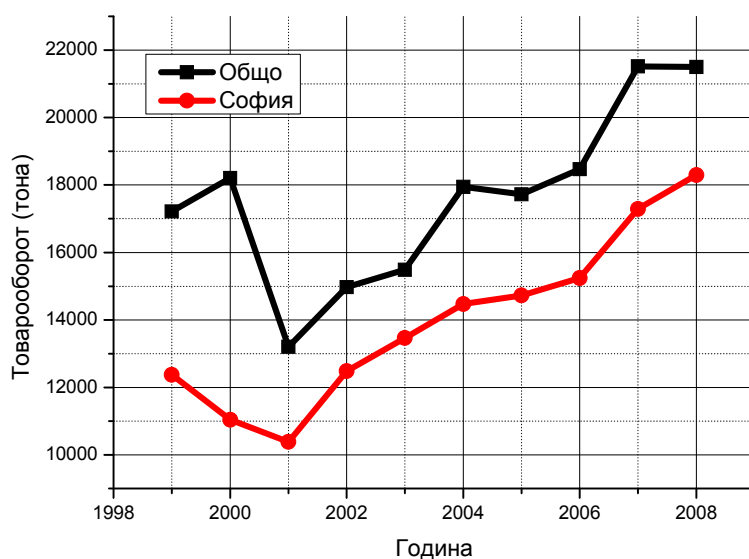

Фиг.5. Пазарен дял на българските превозвачи

2. Товарооборот

В Таблицы 1 и 2 са посочени данни за годишния товарооборот през международните летища у нас, а на фиг. 6 е дадена динамиката на изменение на сумарния товарооборот. Видно е, че товарооборота е относително малка величина с максимум около 21,5 хил. т. през 2007 и 2008 г и минимум от около 13 хил.т. през 2001 г. със средно годишно значение през разглеждания период от 17,6 хил.т. През

предходното десетилетие годишният размер на товарооборота се е имал максимум от 35 хил. т (1990 г) и минимум 15 хил. т. (1998 г) [1]. Характерно за българския пазар е че значителна част от товарооборота се реализира чрез редовни международни линии през летище София. Данните от таблици 1 и 2 и фиг.6 свидетелстват за наличие на положителен тренд в периода след 2001 г.

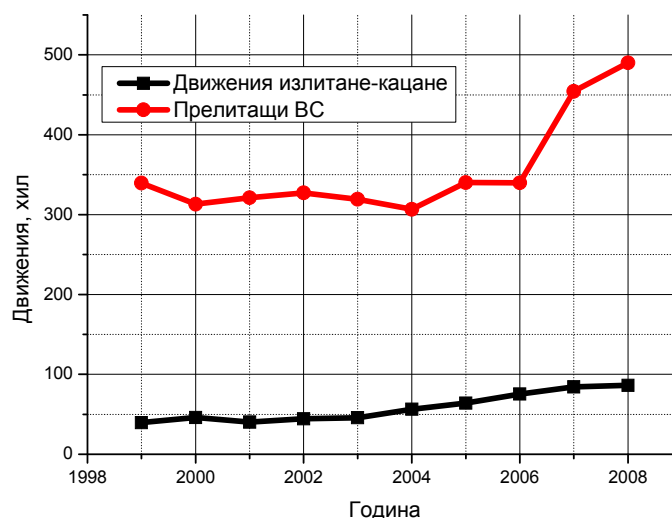
Фиг.6. Товарооборот през международните летища

3. Движения на въздухоплавателните средства

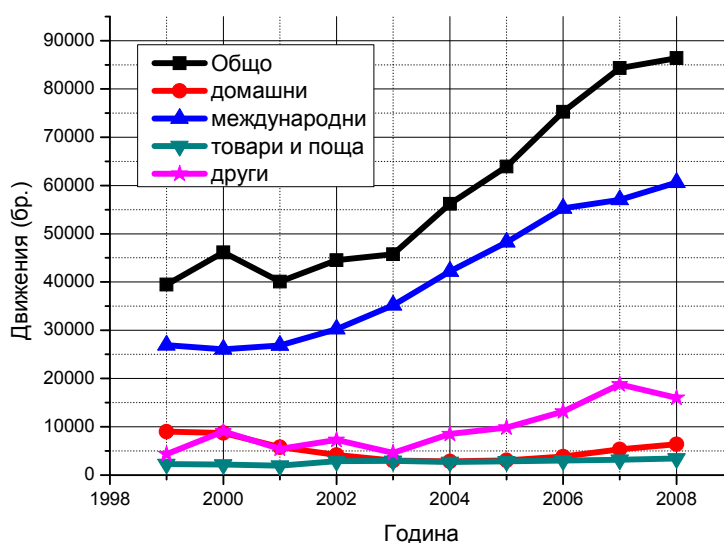
Движенията на въздухоплавателните средства отразяват пазара на използването на летищата за излитане и кацане (движенията излитане-кацане и свързаната с тях такса за кацане по чл. 120, ал.1, т.1 от Закона за гражданското въздухоплаване (ЗГВ) [3]) и аеронавигационното обслужване на полетите (таксата за аеронавигационно обслужване и използване на навигационни средства на ДП "Ръководство на въздушното движение" (РВД) в зоните и районите на летищата по чл. 120, ал.2, т.1 от ЗГВ и броя на прелитанията и свързаната с

тях пътна такса за прелитане в обслужваното въздушно пространство на Република България по чл. 120, ал. 2, т.2 от ЗГВ).

Анализът на движенията на ВС правим на база данните от таблица 1. На фиг. 7 е дадена графична илюстрация на динамиката на броя на движенията излитане-кацане на ВС и броя на прелитащите ВС през разглеждания период, а на фиг. 8 е показана динамиката на движенията излитане-кацане на ВС в разрез характера на използване на ВС (за превоз на вътрешни или международни пътници, за превоз на товари и поща, друго използване).

Фиг. 7. Динамика на движенията на ВС

Фиг. 8. Анализ на движенията излитане-кацане на ВС

Анализът на движенията излитане-кацане на ВС показва, че движенията за превоз на пътници по международни полети съставляват през разглеждания период около 70,2% от всички движения; движенията по вътрешните полети са съответно около 9%; движенията за превоз на товари и поща са 4,7% и останалите движения-около 16% са други (обща авиация, учебни полети и др.). Броят на движенията за превоз на пътници по международни линии от средно 26,6 хил. за периода 1999-2001 година достига до 60,6 хил. през 2008 г. или нарастването е около 2,27 пъти. Средно годишният брой движения за периода е 40,8 хил. Средно годишният брой на движенията по вътрешни линии е бил 5,2 хил., а на движенията за превоз на товари и поща-2,7 хил.

По отношение на броя на прелитанията през периода 1999-2006 г. се наблюдава относител-

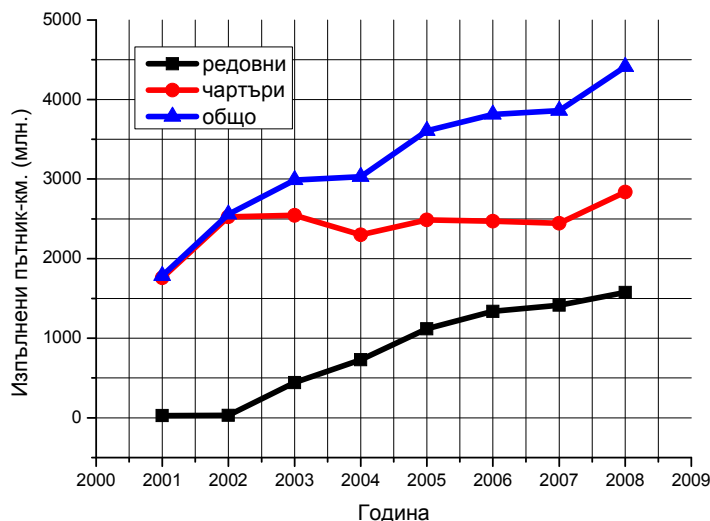
на стабилност с 325,9 хил. прелитания средно годишно. През последните две години от периода броят на прелитанията нараства рязко, достигайки 454,4 хил. през 2007 г. и 490 хил. през 2008 г. Предполага се, че това нарастване се дължи на прилагането на Регламентите на Европейската комисия за създаване на Единно европейско небе.

4. Превоз на пътници и транспортна работа на българските превозвачи

В таблица 5 са дадени данните за превоза на пътници и изпълнената транспортна работа от българските авиационни превозвачи по международни превози в периода 2001-2008 г. На фиг. 9 е дадена графична илюстрация на тези данни. (Данните са по официалната статистика на ГД»ГВА» [6]).

Таблица 5. Изпълнена транспортна работа от българските авиационни превозвачи (международни превози)

Година	Превозени пътници, хил.бр	Изпълнени пътник-км, млн.	Превозени товари, t	Изпълнени тон-км, млн
Международни редовни превози				
2001	28,8	26,9	3.0	2,5
2002	30,2	32,2	1968	2,9
2003	270,0	442,0	1360	40,8
2004	430,5	730,6	2152,5	69,4
2005	620,6	1120,2	2297	121,3
2006	752,6	1338,7	2460	139,4
2007	781,7	1414,4	1855	131,6
2008	867,2	1575,2	1687	144,9
Международни чартърни превози				
2001	806,6	1758,3	3616	н.д.
2002	829,0	2524,2	3616	153,6
2003	1155,0	2545,8	8	242,4
2004	1303,4	2299,8	22050	380,5
2005	1398,4	2487,0	18607	245,9
2006	1509,1	2472,2	10171	247,8
2007	1371,9	2445,3	0	221,2
2008	1629,7	2835,9	3804	262,8
Общо международни превози				
2001	835.4	1785.3	3619	н.д.
2002	859.2	2556.4	5584	156.6
2003	1425.0	2987.8	1368	283.1
2004	1734.0	3030.4	24203	450.0
2005	2019.0	3607.2	20904	367.2
2006	2261.7	3810.9	12631	387.7
2007	2153.6	3859.7	1855	352.8
2008	2496.8	4411.1	5491	407.7

Фиг.9. Транспортна работа на българските авиокомпани

За разглеждания период общият годишен брой на превозените пътници нараства от 835,4 хил. през 2001 до 2496,8 хил. през 2008 г, или около три пъти. Транспортната работа по показателя изпълнени пътник-км също има тренд на нарастване и от 1785,3 млн. пътник-км през 2001 г достига до 4411,1 млн. пътник-км през 2008 г, или нарастването за периода е около 2,47 пъти. Изпълнената работа при превоза на чартърни пътници е относително постоянна в периода 2002-2008 г със средно значение от 2515,7 млн.пътник-км. годишно. През наблюдавания период се наблюдава тренд на нарастване на транспортната работа при редовните превози на пътници. Така от 26,9 изпълнени млн.пътник-км през 2001 г се достигат 1575,2 изпълнени млн.пътник-км или нарастването е над 58 пъти. (Ниските значения на този показател в началото на разглеждания период са свързани с агонията на бившата авиокомпания «Балкан»). При превоза на товари се наблюдава значителна вариация по години и средногодишно са превозвани около 9500 тона товари. Реализираната транспортна работа по показателя изпълнени тон-км ни дава средно годишно по около 343,6 млн.тон-км като максимумът е реализиран през 2004 г-450 млн.тон-км, а минимумът-през 2002 г-156,6 млн.тон-км.

В таблица 6 са дадени данните за превоза на пътници и изпълнената транспортна работа от българските авиационни превозвачи по вътрешни превози в периода 2001-2008 г.

Изпълнената транспортна работа по вътрешни превози е на два порядъка по-малка от съответната работа по международни превози (т.е. в рамките на 1%), а превозените пътници по вътрешни линии са в рамките до около 5,5% от превозените пътници по международни линии (2008 г). Средно за периода изпълнените пътник-км. по вътрешни линии са 0,69% от съответната транспортна работа за превоз на пътници по международни линии; броят на превозените пътници по вътрешни линии е 3,3% от броя на превозените пътници по международни линии; изпълнените тон-км съставляват около 0,8% от съответната транспортна работа за превоз на пътници по международни линии.

5. Остойностяване на пазара

Остойностяването на пазара на основните въздухоплавателни услуги в България правим на база отчетните данни за приходите от съответните услуги, отразени в годишните счетоводни отчети на българските участници в този пазар.

Пазар на услугите, за които се събират такси по чл. 120 от ЗГВ

Законът за гражданското въздухоплаване определя таксите, събирани в летищата за обществено ползване. От гледна точка размера на приходите, най-значими са таксата за обслужване на пътници, започващи пътуването си от летището и таксата за кацане.

Таблица 6. Изпълнена транспортна работа от българските авиационни превозвачи
(вътрешни превози)

Година	Превозени пътници, хил.бр	Изпълнени пътник-км, млн.	Превозени товари, t	Изпълнени тон-км, млн
Международни редовни превози				
2001	25.7	10.1	0	2.1
2002	21.9	9.0	0	0.7
2003	45.8	17.2	0	1.6
2004	48.1	17.3	0	1.5
2005	52.2	18.9	0	2.8
2006	58.2	22.1	0	2.0
2007	83.0	32.0	0	2.9
2008	139.0	53.2	0	5.0

Размерът на приходите от летищни такси за основните международни летища (София, Варна и Бургас) е даден в таблица 7. Бихме могли да дадем оценка за стойността на разглеждания пазар на база средногодишния размер на съответните приходи. Така, средногодишния размер на пазара на услугите, за кои-

то се събират летищни такси може да се оцени на около 103 млн.лв.

Тук не отчитаме потенциала на нарастване на пътническата такса с въвеждането в експлоатация на нови пътнически терминали в международните летища.

Таблица 7. Постъпления от такси по чл. 120, ал. 1 от ЗГВ, хил.лв.

	2007	2008
„Летище София” ЕАД	52971	64269
„Фрапорт Туин Стар Еърпорт Мениджмънт” АД (летища Варна и Бургас)	43496	42907
„Летище Пловдив” ЕАД	1715	1120
Общо	98182	108296

Източник: ГФО, Търговски регистър

Пазар на услугите по наземното обслужване на ВС в летищата

Размерът на приходите на операторите по наземно обслужване в летищата е даден в таблица 8. Като не отчитаме размера на самообслужването, което осъществяват някои авиаци-

онни оператори, и като категоризираме приходите на други, необхванати оператори като незначими, можем да оценим средногодишния размер на пазара на услугите по наземно обслужване в летищата на около 66 млн.лв

Таблица 8. Приходи от наземно обслужване, хил.лв.

Оператор по наземно обслужване	2007	2008
„Фрапорт Туин Стар Еърпорт Мениджмънт” АД	27960	25816
„Летище София” ЕАД	36462	32287
„Суиспорт България” АД	1071	6000*
„Летище Пловдив” ЕАД	1132	788
Общо	66625	64891

Източник: ГФО, Търговски регистър

Забележка: данните за 2008 г, обозначени със * са оценка.

Аеронавигационни услуги

На база на изнесените в Интернет годишни финансови отчети на ДП ”Ръководство на въздушното движение” [5](таблица 9) можем да оценим стойностно размера на пазара на

аеронавигационните услуги, предоставяни от ДП”РВД” по чл.120, ал.2, т.1 и т.2 от ЗГВ на около 155 млн.лв. средно годишно.

Таблица 9. Годишен размер на приходите от аеронавигационни услуги, хил.лв.

	2004	2005	2006	2007	2008
Аеронавигационно обслужване	150501	151653	144161	160575	167830

Приходи от превозна дейност (превоз на пътници и товари)

Пазарът на превозните услуги в стойностно изражение включва приходите от превозната дейност на нашите и чуждите авиационни превозвачи от и за международните летища у нас. Обща оценка на този пазар можем да направим на база известни данни за приходите от превозната дейност на българските превозвачи. Размерът на остойностения дял на този пазар, покриван от чуждестранни превозвачи, можем с голяма степен на приближение да получим, отчитайки дяловото разпределение на пазара на натурите, даден в таблица 4.

Остойността на пазара на превозните услуги правим на база годишните отчетни данни на българските авиационни превозвачи,

обявени в Търговския регистър [5]. Тези данни са посочени в таблица 10. При това е валидна хипотезата, че българските авиокомпаниите реализират посочените приходи *практически* само на българския пазар, т.е. за превози само до и от български летища.

Данните за периода 2006-2008 г ни дават среден годишен размер на българския дял от пазара на превозните услуги от около 590 млн.лв. При средногодишен пазарен дял за българските превозвачи от около 40% можем да оценим годишния остойностен пазарен дял на чуждестранните превозвачи на около 885 млн.лв. Така за общия остойностен размер на услугите превоз на пътници и товари на българския пазар получаваме оценка от около 1475 млн.лв.

Таблица 10. Приходи от превозна дейност на българските авиокомпаниите, хил.лв.

превозвач	2005	2006	2007	2008
Er Via	78181	74138	111423	109539
BAC	70341	78062	96643	108325
Bulgaria er	189946	240435	204958	335512
Hemus er	54327	74200	75902	16221
Wizz er Bulgaria	-	-	-	957
BH er	90451	91474	78708	80000*
Общо	483246	558309	567634	652562

Забележка: данните за 2008 г, обозначени със * са оценка

В резултат бихме могли да дадем стойностна оценка на размера на пазара на основните въздухоплавателни услуги у нас (на база данните от няколко години и без да се включва самообслужването) на около 1800 млн.лв. годишно.

6. Сравнение на натуралните показатели с тези от предходното десетилетие

Едно генерално сравнение на данните за периода 1990-1999 г) [1] с данните за постигнатите натурални показатели на пазара на въздухоплавателните услуги у нас през периода 1999-2008 г е дадено в таблица 11. Основните резултати от анализа на данните от таблица 11 ни дават следното: общият средно годишен пътничкооборот през международните летища нараства 1,9 пъти; средно годишния международен пътничкооборот нараства 2 пъти; средногодишния пътничко-оборот по вътрешни линии намалява 1,5 пъти; средногодишният товарооборот намалява 1,14

пъти; средногодишният брой движения излитане-качане нараства 1,26 пъти; средногодишния брой прелитания на ВС нараства 1,36 пъти.

Тези сравнителни данни са най-грубо свидетелство за положителните тенденции за нарастване на пазара на авиационните услуги у нас.

Заклучение

1. Изложени са и са анализирани данните за натуралните показатели на основните въздухоплавателни услуги (превоз на пътници; обслужване на пътниците в летищата; превоз на товари; аеронавигационно обслужване; използване на летищата за излитане и качане; наземно обслужване в летищата), реализирани на българския пазар през последните десет години.

Таблица 11. Сравнение на основните натурални показатели

Показатели	1990-1999	1999-2008
Общ годишен пътнитооборот, средно, хил.	2183	4159
Максимален годишен, хил./година	3558 (1990)	6640 (2008)
Минимален годишен, хил./година	1445 (1991)	2125 (1999)
Международен годишен пътнитооборот, средно, хил.	1970	4010
Максимален годишен, хил./година	2447 (1990)	6346 (2008)
Минимален годишен, хил./година	1285 (1991)	1957 (1999)
Вътрешен годишен пътнитооборот, средно, хил.	213	138
Максимален годишен, хил./година	1111 (1990)	272 (2008)
Минимален годишен, хил./година	79 (1997)	88 (2003)
Годишен товарооборот, средно, t.	20178	17624
Максимален годишен, t./година	34880 (1990)	18468 (2006)
Минимален годишен, t./година	10662 (1991)	13204 (2001)
Годишен брой движения излитане-кацане, средно	44108	55513
Максимален годишен, /година	72386 (1990)	86392 (2008)
Минимален годишен./година	31991 (1991)	39486 (1999)
Годишен брой прелитания ВС, средно, хил.	261,87	355,15
Максимален годишен, хил./година	351,7 (1999)	490 (2008)
Минимален годишен, хил./година	157,1 (1991)	306.6 (2004)

2. Анализирани са натуралните показатели и пазарите на съответните въздухоплавателни услуги и е посочен дялът на участниците на този пазар.

3. Остойностен е българският пазар на основните въздухоплавателни услуги.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Т. Петков. Пазарът на въздухоплавателните услуги в Република България/в сб. Преструктуриране на транспорта в България и интегрирането му с Европейската транспортна система, Научна конференция 50 години специалност Икономика на транспорт, УНСС, с.48-53

[2] Св. Станулов, Т.Петков, П.Пехливанов, Л. Хаджиев. Българското гражданско въздухоплаване. Някои актуални проблеми в Сб. Юбилейна научно-приложна конференция “30 години Институт по въздушен транспорт”, София, 2002, с.272-307

[3] Закон за гражданското въздухоплаване (Обн. ДВ, бр. 94 от 1972 г, последно изм. ДВ, бр. 2009 г.)

[4] ДП „Ръководство на въздушното движение”/ www.atsa.bg

[5] Търговски регистър/www.brga.bg

[6] ГД” Гражданска въздухоплавателна администрация” /www.caa.bg

THE MARKET ON AIR SERVICES IN BULGARIA

Tonko Petkov, Valentina Staneva

ivt.petkov@tea.bg ; valiastaneva@abv.bg

*Institute of Air Transport, Higher School of Transport “T. Kableskov” Sofia
BULGARIA*

Key words: *air services, market*

Abstract: *Data from the last ten years are used in this report for analyzes and description of statistical indexes of air services which set up the air services market in Bulgaria. An evaluation of this market is also presented..*